

HARBIY XIZMATCHILARNING KASBIY FAOLIYATDAN QONIQQANLIK SAMARADORLIGINING FAOLIYATI

Musayev Javlonbek Baxriddin o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti magistri

Annotatsiya. *Ushbu maqolada harbiy xizmatchilarining kasbiy faoliyatiga bog'liq sub'ektiv farovonlik, hayotdan qoniqish yoki baxt modellari haqida umumiy ma'lumot beradi.*

Kalit so'zlar: *Harbiy xizmatchi, kasb, qoniqish, psixologiya, qadriyatlar, milliylik, psixoterapiya, diagnostika, korrektsiya, ta'sir, pedagogik qobiliyat.*

ПОКАЗАТЕЛИ ЭФФЕКТИВНОСТИ УДОВЛЕТВОРЕННОСТИ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ

Абстрактный. *В этой статье представлен обзор субъективных моделей благополучия, удовлетворенности жизнью или счастья, связанных с профессиональной деятельностью военнослужащих.*

Ключевые слова: *военная служба, стресс, депрессия, стрессоустойчивость, гибкость, психотерапия, диагностика, коррекция, педагогические навыки.*

ACTIVITIES OF THE EFFECTIVENESS OF THE SATISFACTION OF MILITARY PERSONNEL FROM PROFESSIONAL ACTIVITIES

Abstract. *This article provides an overview of models of subjective well-being, life satisfaction or happiness related to the professional activities of military personnel.*

Key words: *Military serviceman, profession, satisfaction, psychology, values, nationality, psychotherapy, diagnosis, correction, influence, pedagogical skills.*

KIRISH

So'nggi o'n yillikda turli yoshdagi odamlarda hayotdan qoniqish omillari kabi hodisani o'rganish muammosi nafaqat nazariy jihatdan psixologlarni, balki siyosatchilar, iqtisodchilar, faylasuflar va o'qituvchilarni ham qiziqtirmoqda. Hayotdan qoniqish - bu har bir insonning o'z fikrlari, g'oyalari, tushunchalari va his-tuyg'ulariga ega bo'lgan narsadir. Bu atama turli

manbalarda, jumladan, qadimgi yunon faylasuflari Aristipp (gedonistik yondashuv) va Aristotel (evdaymonik yondashuv) asarlarida uchraydi.

“O‘z-o‘zidan qoniqish” atamasini ilmiy muomalaga Demokrit kiritgan bo‘lib, u birinchi bo‘lib baxtni anglash va his qilishda shaxsning o‘zi rolini, tashqi omil sifatida hayotdan qoniqishni ta’kidlagan.

Kasb - hunarli bo‘lish inson uchun zarur bir ehtiyoj ekanligini buyuk avlodlarimiz o‘z asarlarida aytib o‘tganlar. Kaykovus o‘zining “Qobusnoma” asarida shunday yozadi “Bas, agar aqling bo‘lsa hunar o‘rgang‘il, nedinkim hunarsiz aql - boshsiz tan, suratsiz badandekdir. Ey farzand, ogoh bo‘lki, hunarsiz kishi hamisha foydasiz bo‘lur va hech kishiga naf’ ep ko‘rmas deb ta’kidlagan.

Mahalliy olimlar kasbdan qoniqqanlik muammolarini nisbatan yaqinda o‘rganishni boshladilar. Bu vaqt ichida ular muhim natijalarga erishdilar,

xususan, sanoat, qishloq xo‘jaligi va hokazo. Korxonalarda ishchilarning mehnat faoliyati motivlarining tuzilishi va ierarxiyasini ochib berdilar. Lekin, afsuski, ushbu tadqiqotlar darajasi va amaliyotda qo‘llanilishi. Ularning natijalari zamonaviy talablarga to‘liq javob bermaydi. Bu hodisaning mohiyatini aniqlashda, uning falsafiy va iqtisodiy kategoriyalar bilan aloqasini o‘rnatishda noaniqliklar mavjud.

Har qanday shaxsning holati psixologik va hissiy barqarorlik, muvozanat, stressga qarshilik, bir so‘z bilan aytganda, o‘zi va atrofdagi dunyo bilan

uyg‘unlik bilan belgilanadi, buning natijasida tadqiqotchilar turli xil savollarga duch kelishadi, ya’ni ushbu shaxsiyat konstruktsiyasini qanday amalga oshirish kerak?

“Hayotdan qoniqish” tushunchasi zamonaviy professional psixologik, sotsiologik, antropologik va iqtisodiy tadqiqotlarda ham uchraydi. Bu atama psixologik eksperimental ishda nisbatan aniq belgilangan, ammo uning aniq ta’rifi kundalik tushunchalardan qanday farq qiladi?

Bu savollarga ilmiy baxslarga kirishishga hamda tadqiqotchilar fikrlarini quyidagicha keltirib o‘tishga harakat qilamiz.

1. O‘zbekistonlik olimlar: falsafa fanlari doktori, professor. F.R.Abduraxmonov o‘zining “Kasb psixologiyasi” nomli darsligida: kasbiy qoniqqanlik bu pedagogni o‘z kasbiga bo‘lgan sodiqligi, uni ta’lim berish va tarbiyalash ishlaridagi jonkuyarligi, o‘z ishiga berilganligi, faolligi, xolisligi, ishiga vafadorligi, undagi qobiliyatlar va bag‘ri kenglikning cheksizligi kabilar hisoblanadi;

2. Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent M.M.Axmetjanov va pedagogika fanlari nomzodi, dotsent A.F.Gafforovlarning “Kasbiy psixologiya” nomli darsligida, “O‘zini-o‘zi kasbiy baholashda faoliyat natijalari va mutaxassisning

shaxsiy potensial baholari ko'rib chiqiladi, birinchisida mehnat yutuqlaridan qoniqqanlik darajasi aks ettirilsa, ikkinchisida shaxsning o'z imkoniyatlarini baholash va shaxsning o'z kuchiga ishonganlik darajasi ko'rib chiqiladi. O'zini-o'zi baholashning past ekanligi mutahassisni yetuk yoki "yetuk emasligi"dan dalolat bermaydi. O'zini-o'zi baholash negizida pozitiv motivatsion o'zini-o'zi rivojlantirish yotadi va shaxsning ijtimoiy, kasbiy muvaffaqiyatlari bilan korreksiyalanadi" deb ta'kidlaganlar;

3. Rus psixologlari A.A.Bodalev va D.Sokolovlar: Hayotdan qoniqish maqsad emas, bu doimiy xususiyat va inson hayoti deb ataydigan narsaning hozirgi daqiqalarini amalga oshirish vositasidir; "Hayot sifati", "salomatlik" yoki "ruhiy salomatlik" va "zavq". Biroq, bu atamalarning mazmuni sezilarli darajada farq qilishi mumkin. Eng keng qamrovli tushuncha - bu "hayotdan qoniqish"ga

eng yaqin bo'lgan "farovonlik" bo'lib, u farovonlikning kognitiv komponenti hisoblanadi deb ta'kidlaganlar;

4. Amerika Qo'shma Shtatlarining klinik psixolog olimlari Dr.Waltuch va Dr.Ann Wilsonlar: Agar inson o'zini yaxshi his qilsa, bu "yaxshi" so'zining ma'nosi bo'lsa, unda uning qanchalik yaxshi ekanligini bilish ham kerak, bu

faqat insonning sub'ektiv nuqtai nazaridan ko'rinadi - faqat odam buni his qiladi O'zi buni shaxsiy me'yorlariga ko'ra baholaydi: u hayotdan qoniqish, shaxsiy farovonlik va hayot sifatini hisobga oladi. Shuning uchun bu ob'ektiv bayonot emas, deya aytgan bo'lsa;

5. Shaxsiy farovonlikning hissiy tarkibiy qismlari ijobiy va salbiy hissiy holatlar (ularning chastotasi va intensivligi) va baxtdir. Baxtni salbiy his-tuyg'ularga nisbatan ijobiy his-tuyg'ularning ustunligi deb hisoblash mumkin. Biroq, yuqorida aytib o'tilganidek, bu shaxsning barqaror holati bo'lishi kerak. Eng baxtli insonlar o'zlarini jinsidan qat'iy nazar, sog'lom, optimistik, o'ziga ishongan, beg'araz, o'qimishli, maoshi yuqori, ish odob-axloqi yuqori, intilishlari yetarli, oilaviy munosabatlari yuqori, aql-zakovati yuqori bo'lgan yoshlardir, deya fikr bildirganlar;

6. Ukrainalik psixolog olimi N.Fesemko: Inson kasbidan "Hayot sifati", "Salomatlik" yoki "ruhiy salomatlik" va "zavq" olishi kerak. Biroq, bu atamalarning mazmuni sezilarli darajada farq qilishi mumkin. Eng keng qamrovli tushuncha - bu "hayotdan qoniqish"ga eng yaqin bo'lgan "farovonlik" bo'lib, u farovonlikning kognitiv komponenti hisoblanadi va kasbiy qoniqish hislatlarida namoyon bo'ladi;

7. Meksikada ilmiy izlanishlar olib borgan psixolog D.Argyle: hayotdan qoniqish shaxsiy farovonlikka eng yaqin, chunki tadqiqot ishtirokchilari uni ko'pincha sinonim sifatida ishlatishadi. Umumiy hayotdan qoniqish ham

hayotning sub'ektiv muhim sohalarida qoniqish bilan chambarchas bog'liq. Bularga do'stlik, oila, ish sharoitlari, iqtisodiy maqom, ijtimoiy mavqe va o'zini o'zi hurmat qilish kiradi.

Kasbdan qoniqqanlik muammosi uzoq vaqtdan beri mamlakatimizda ham, xorijda ham ko'plab olimlarning diqqatini o'ziga tortmoqda. Shuni ta'kidlash kerakki, kasbdan qoniqqanlik muammosi va uning darajasini belgilovchi omillarni o'rganishda tarixiy yetakchilik G'arb olimlariga tegishli. Kasbdan qoniqqanlik, mehnatga munosabat, mehnat motivatsiyasini o'rganishga F. Teylor, A. Fayol, E.Mayo, G.Ford, A.Maslou, D.Makgregor, K.Alderfer, K.Alderfer, D.MakKlelland, F.Gertsberg, L.Porter, E.Louter, V.Vrum, R.Xyuzman, J.Xetfild, V.E.Deming, B.F.Skinner kabi olimlar katta hissa qo'shdilar. Bu olimlar motivatsiya va kasbdan qoniqqanlikning turli nazariya va modellarini yaratdilar.

O'z nazariyalarini qo'llash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqdilar. Ko'pincha "hayotdan qoniqish" atamasi mazmuniga yaqin bo'lgan tushunchalarni belgilash va tuzilishi bo'yicha qarama-qarshi nuqtai-nazarga qarama-qarshi

bo'lib, biz ularning o'zaro munosabatlarining umumiy qabul qilingan nazariyasi yoVq degan xulosaga kelamiz. Muammoning rivojlanishining ushbu bosqichida "farovonlik", "sub'ektiv farovonlik", "hayotdan qoniqish" kabi tushunchalar o'rtasidagi munosabatlar haqida gapirish mumkin.

Shaxs va faoliyatning murakkab hamda ko'p qirrali aloqalari shaxsning psixik boshqaruvi, shaxs xarakterini determinatsiyalovchi funksiyalar va tuzilishlarning o'ziga xos hususiyatlari, shuningdek, faoliyatning vaqt va makon kabi boshqa maxsus tavsiflari bilan shartlangan. Bu shaxs - faoliyat tizimi munosabatlar dinamikisini ta'minlaydi, ya'ni o'zaro ko'nikish, shaxs komponentlari va faoliyatga adaptatsiyasida namoyon bo'ladi. Bu jarayon nafaqat shaxsning psixik komponentlarining faollashishi, faoliyat maqsadi, vazifalari va mazmunini adekvat ta'minlash tizimini shakllanishi bilan cheklanib qolmasdan, shu bilan bir qatorda shaxsning alohida sifat va o'ziga xos jihatlarining shakllanishi bilan muvofiq ravishda kechadi.

Ularga yana qo'shimcha tarzda tanqidiylik, tashqi olamdagi voqeliklarni to'g'ri idrok qilish qobiliyati kabi hususiyatlarni kiritishimiz mumkin. Aytish mumkinki, yuqorida sanab o'tilgan yetuk shaxsning hususiyatlari yetuk mutaxassis shaxsiga ham to'la mos keladi, biroq mehnat sub'ektining kasbiy yetukligi mehnatga motivatsiyalashganlik, faoliyatning aniq bir turiga kasbiy yaroqlilik, uzoqni ko'zlagan kasbiy maqsad, qadriyat, dastur, harakat strategiyalarining anglanganligi kabi qator hususiyatlar bilan yanada boyitiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining Milliy gvardiyasi to'g'risidagi qonuni. 2020-yil 18-noyabrdagi O'RQ-647-son.
2. Ядов В.А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснения, понимание социальной реальности. М.: «Добросвет»2011.-
3. G'oziyev E. Psixologiya. T., "O'qituvchi", 1994
4. Маклаков А.Г. Оценка уровня развития адаптационных способностей личности. // Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности. Под ред. Г.С. Никифорова, М.А. Дмитриевой, В.М. Снеткова. - СПб. : Речь, 2007. - с. 127-146.
5. Организационная психология: конспект лекций /кН. подг. С.В. Кошелевой. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2005. С. 67.
6. Рогов, Е.И. Настольная книга практического психолога : Учебное пособие– М.: Издательство ВЛАДОС-ПРЕСС, 2012. – С. 22
7. Галдиева, М. Д. (2022). Ўқувчилар миллий тарбиясига таъсир этувчи омилларни ўрганиш. Современное образование (Узбекистан), (10 (119)), 57-
8. Saodat, T., & Saburovna, S. M. (2023). Bo'lajak tarbiyachi-pedagoglarning kasbiy mobilligini shakllantirish. Qo'qon universiteti xabarnomasi, 7, 92-95.
9. Umumiy psixologiya. A.V.Petrovskiy - T.: «O.,qituvchi», 1992.
10. Хайитов О.Е., Lutfullaeva N.X. Psixodiagnostika va amaliy psixologiya. - T. 2005. 27.
11. G'oziyev E.G. Faoliyat va xulq-atvor motivatsiyasi. 2003.
12. Айзенк Г. Классические IQ тесты. Москва. Изд-во Эксмо, 2004.
13. Айзенк М. Психология для начинающих. «Питер», 2000.
14. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. «Питер», 2001.
15. Белинская Е.П., Тихомандрицкая О.А. Социальная психология личности. - М., 2001.
16. [https:// uz.m.wikipedia.org](https://uz.m.wikipedia.org).
17. www.expert.psychology.ru